יום **ד'**, **כ"א בחשון** תשס"ט (**19** בנובמבר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

*חלפו עכשיו אך שבועיים מאז הבחירות האחרונות בארה"ב. ביום זה, **כ"א בחשון**, לפני 64 שנה, בשנת תש"ה [1944] לפעם היחידה בהיסטוריה של אותה אומה – **נבחר לנשיא** **פ' ד' רוזוולט** לכהונה **הרביעית** [והאחרונה] שלו.*
*על **יחסו** של **רוזוולט לעם היהודי** בשעה הקשה ביותר שלו, וכן על **מאמציה** של **הקהיליה היהודית** באותה ארץ להצלת אחיהם, יהודי הארצות הכבושות בידי הנאצים יש"ו ועוזריהם, במאמר הבא:*

מנהיגי הקהילה לא ויתרו על חופשות

הקהילה היהודית בארצות הברית חששה לפעול בנחישות להצלת יהודי אירופה, אם כי ההיסטוריונים חלוקים בשאלה, מה היה ביכולתה לעשות. עבודת ההצלה של שני הארגונים שפעלו בניגוד למדיניות הממסד - "אגודת ישראל" החרדית ומשלחת האצ"ל בארצות הברית - שובשה בשל לחץ ההנהגה.

=... וויכוח גדול [היה] על תפקוד הממסד היהודי-האמריקאי בתקופת השואה. בארצות הברית פרץ הוויכוח במלוא עוזו בשלהי שנות ה-70, עם פרסום המסמכים הראשונים מהארכיונים של תקופת השואה. כמה היסטוריונים (הבולט שבהם היה דייוויד **ויימן** ...) פירסמו אז מחקרים שביקרו בחריפות את מדיניות הממשל האמריקאי ואת התנהגות הממסד היהודי. בראשית שנות ה-80 אף הוקמה ועדת חקירה פנים-יהודית בעניין, אלא שוויכוחים פנימיים קשים מיסמסו את עבודתה.

לכל אלה כמעט לא היה זכר בשיח הישראלי. בשעה שבישראל כבר פעלו "היסטוריונים חדשים", שעסקו במרץ בוויכוח על מחדלי היישוב היהודי בארץ-ישראל בימי השואה, איש כמעט לא הפנה מבטו למעשי או למחדלי הנהגת הקהילה היהודית הגדולה ביותר במערב.

הפרופ' יהודה **באואר**, מחשובי חוקרי השואה בישראל, היה בין הבודדים שכתב על פעילות הקהילה היהודית-האמריקאית. באואר אומר שספרו, "יהדות ארה"ב והשואה" (שהופיע באנגלית ולא תורגם עד היום לעברית), מדגיש דווקא את נקודות הזכות של הקהילה, ובעיקר את מאמצי ארגון הג'וינט לסייע ליהודי אירופה באמצעות משלוח מזון וכסף.

אבל ככל שמדובר בממסד הפוליטי של הקהילה, ולא בפעילות ארגוני הרווחה, התמונה קשה בהרבה. ויימן מציין בספרו שהממסד היהודי ניסה לפעול בשתי דרכים עיקריות - שתדלנות ולחצים אצל פקידי ממשל, ויצירת דעת קהל של מודעות ולחץ - ובשתיהן נרשמו הישגים מסוימים. אלא שהישגים אלה הוגבלו, לדבריו, "מפני שהממסד לא הצליח ליצור תנועה יהודית מאוחדת ולא התמיד בפעולה רצופה". ... ויימן מציין גם את הקושי בהפנמת המודעות של שעת חירום, הדורשת שבירה של כללי השגרה: "מנהיגי הקהילה כמעט שלא שינו את סדר היום שלהם, ולעתים רחוקות בלבד ויתרו על חופשות".

"כִּי לֹא-יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב." [תהלים צ"ד 14]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **רביעי**
בשִׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

יום ד', כ"א בחשון תשס"ט (19 בנובמבר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

אישים יהודים שלא נמנו עם הממסד היהודי הרשמי עשו עוד פחות. ויימן מספר כי שופט בית המשפט העליון פליקס **פרנקפורטר** נפגש בקביעות עם הנשיא **רוזוולט** בזמן המלחמה והיה בעל השפעה שקטה בממשל, אבל לא ניצל אותה כדי לעסוק ביוזמות הצלה. לפי ויימן, גם יועצו היהודי של הנשיא, סמואל **רוזנמן**, "ראה בהצלה שאלה פוליטית רגישה ופעל בקביעות להרחיק את רוזוולט ממנה". ויימן מחמיא בהקשר זה לשר האוצר היהודי, הנרי **מורגנטאו**. הלחץ שהפעיל מורגנטאו בראשית 1944 אמנם היה גורם מרכזי בהקמת "הוועד לפליטי המלחמה", שהיה גוף הצלה רשמי של הממשל. אבל היסטוריונים אחרים, כמו באואר ויהודית **באומל** מאוניברסיטת בר אילן (שכתבה ספר על פעילות משלחת האצ"ל), מסתייגים מהשבחים למורגנטאו. באואר אומר ש"מורגנטאו כלל לא עסק בנושא ההצלה במהלך המלחמה. בפעם היחידה שהתערב (בעניין "ועד הפליטים") אמנם הצליח, אבל גם לכך הגיע רק בעקבות הפקידים שלו (רובם לא יהודים), שכתבו תזכיר על 'הדרך שבה ממשלת ארה"ב משתתפת בהשמדת יהדות אירופה' ".

החרדים היו הראשונים

שני חוגים תקפו עוד בזמן המלחמה את עמדתו הזהירה מדי של הממסד היהודי. לא במקרה היו אלה חוגים שמלכתחילה לא נמנו עמו: החוגים החרדיים מצד אחד, ואנשי האצ"ל מצד אחר. שיטות הפעולה של שני החוגים האלה היו שונות: "ועד ההצלה" של איגוד הרבנים האורתודוקסים התמקד בניסיונות הצלה וסיוע. הד"ר דייוויד **קרנצלר**, היסטוריון יהודי-אמריקאי, עסק רבות במחקריו בפעילות זו. לדבריו, החרדים היו היחידים שהעזו לעקוף את "חרם הסיוע" של הממשל הבריטי (על כך נאמר בהרחבה בראש המאמר. ר' את הקישור בסוף). מאוחר יותר, כאשר ארה"ב נכנסה למלחמה ו"חוקי החרם" החמירו ומנעו גם מארגון הג'וינט את המשך פעילות הסיוע, מצאו החרדים דרכים עקיפות להעברת סיוע, למשל דרך דרום אמריקה (מסלול שהועיל במיוחד לבני הישיבות הליטאיות, שהגיעו לשנחאי שבסין). לדבריו, החרדים היו הראשונים שהעזו להשתמש בדרכונים מזויפים של מדינות דרום אמריקה כדי להבריח יהודים לאותן מדינות, ורק כשגילו החוגים האחרים שהאפשרות ריאלית, אימצו אותה.

לדברי **קרנצלר**, **"הבעיה העיקרית היתה סדר העדיפויות של הממסד היהודי-האמריקאי**: ב**ראש** מעייניהם עמדה **ההתקבלות בחברה האמריקאית**. בעיני סטיוון **וייז** (המנהיג הבלתי מעורער של הממסד היהודי בארה"ב באותם ימים), רוזוולט היה מין 'משיח' שיש לעבוד אותו (היתה תופעה דומה בקנדה.). **שני** בעדיפותו היה המאבק **להקמת מדינה** יהודית לאחר המלחמה, ו**פעילות ההצלה** היתה רק בעדיפות **שלישית**".

באומל לא מקבלת את הביקורת. לדעתה, היא נובעת מניסיון מוטעה לייחס להנהגה היהודית של אותם ימים את העוצמה שיש לה כיום: "אנשים לא יודעים שהיתה אז **אווירה אנטישמית קשה** בארה"ב. היו אזורים שיהודים לא יכלו לגור בהם. היו משרות סגורות בפניהם. בסקר גאלופ שנעשה לאחר 'ליל הבדולח' ובדק את היחס ליהודים, התברר

"כִּי לֹא-יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב." [תהלים צ"ד 14]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **רביעי**
בשִׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

יום ד', כ"א בחשון תשס"ט (19 בנובמבר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

שרבים חושבים שגרמניה מטפלת בצורה נכונה ב'שאלה היהודית'. בשיקאגו ישב כומר קתולי (צ'רלס קוגלין) ששידר בכל שבוע שידורים אנטישמיים ברדיו. לפני כניסת אמריקה למלחמה היה חשש אמיתי שפעילות יהודית תיצור רושם שהיהודים מבקשים לגרור את ארה"ב למלחמה, ואחרי ההתקפה היפאנית בפרל הרבור היה חשש מפלישת מעצמות 'הציר' (גרמניה-איטליה-יפאן) לארה"ב, דרך החוף המערבי. בהתחלה גם לא היה לגמרי ברור מה קורה באירופה, וגם כשהדברים התבררו **היהודים אכלו עד הסוף** את ה'**לוקש**', שלפיו ההצלה היעילה ביותר היא להתמקד בניצחון במלחמה".

באואר מרחיק לכת עוד יותר בהצדקת הממסד. "**עם כל הקושי לקבל זאת, רוזוולט** בעצם **צדק בדבריו ליהודים**: ארה"ב הרחוקה, שעד ראשית 1944 לא היתה לה אחיזה יבשתית באירופה, לא יכלה לעשות הרבה למען ההצלה. חוץ מזה, מה שקבוצה קטנה יכולה לעשות ברור שקבוצה גדולה לא תוכל. אילו הממסד היה מנסה לאמץ את מסלול הסיוע מדרום אמריקה, הפעילות כולה היתה נחשפת ומתבטלת". אך לפי קרנצלר, הממסד יכול היה לעשות יותר: "ליהודים בארה"ב לא נשקפה סכנת פוגרומים. הסכנה שבפניה עמדו היתה לכל היותר כמה מאמרי ביקורת לא נחמדים בעיתונות. מלבד זאת, אם הם הצליחו ב-1944 להוביל את רוזוולט להצהרות תמיכה בהקמת מדינה יהודית, סימן שהיה להם די כוח פוליטי ללחוץ על הממשל להפציץ את אושוויץ".

לד"ר **אפרים זורוף**, "צייד נאצים" ומנהל סניף מרכז ויזנטל בישראל, גרסה משלו בנושא. אף שהוא שותף לביקורת על מחדלי הממסד היהודי, טוען זורוף, שכתב דוקטורט על פעילות "ועד ההצלה" החרדי, שהחרדים התמקדו אך ורק בהצלת בני קבוצתם. לדבריו, לא רק שהחרדים הקימו מגבית מתחרה למגבית ההצלה הכללית, אלא שהם ניצלו את כספי המגבית שלהם בעיקר כדי להוסיף סיוע (לזה שכבר ניתן בידי הג'וינט) למי שכבר לא היו בסכנת חיים, כמו בני הישיבות בשנחאי, במקום למקדו במי שנזקקו לכספי שוחד כדי להינצל מסכנת חיים. קרנצלר גורס שלפחות בעניין חבילות המזון בראשית המלחמה פעלו החרדים **למען כלל היהודים** במקומות שאליהם נשלחו החבילות. אך הוא מודה שבחלק מהפעולות התמקדו החרדים בהצלת אנשיהם, "כשם שעשו זאת קבוצות אחרות, כמו הציונים עצמם". ... =

[לקריאת המאמר המלא, ללחוץ כאן]

"כִּי לֹא-יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב." [תהלים צ"ד 14]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **רביעי**
בשִׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל